

"СЕДМАТА СИЛА" ВО БИТКА ПРОТИВ ПОЛИТИЧАРИТЕ И БИЗНИСМЕНИТЕ

■ Пишува: Кокан СТОЈЧЕВ

НОВИНАРИТЕ РАСПНАТИ

Борбата за селење на кривичните казниви дела, клевета и навреда, за луѓето од македонската "сила на перото" во граѓанските постапки, отвора низа акутни прашања, односно болни рани за новинарството во Македонија. Што станува со економската положба на новинарот, синдикалното организирање, неговата етичка и морална задача, која може да ги регулира односите меѓу фактите и размислувањата, а при тоа крајно професионално и сериозно да ја информира јавноста за сите девијации во нашава земја?

Новинарите во Македонија се соочуваат со најголемиот предизвик од функционирањето на парламентарната демократија, а тоа е да ја добијат битката со бизнисмените, политичарите и јавните личности, кои ги тужат новинарските пера за клевета или за навреда, бидејќи се нашле засегнати од написите, ин-

формациите или од анализите објавени во печатените и во електронските медиуми. Декриминализирањето на клеветата и на навредата, за кои како кривично дело во судска постапка се предвидува парична казна, но и затвор од шест месеци, претставува цел за еснафот, кој се наоѓа на најниските гранки од осамостојувањето на др-

жавава. Причините за опаѓањето на рејтингот на новинарите се многубројни, од малиот економски пазар, политичкото влијание, затвореноста на државните и на јавните институции, сè до седмата сила која овозможи да стане инструмент на партиите и на големите газди, кои го создадоа спекулативното и не проверено нови-

нарство. Сега кога таквиот правец на информирање се наоѓа на прагот на изумирање и, пред сè, е под лупа на западноевропските институции, ОБСЕ, ЕУ итн. се скусува маневарскиот простор за манипулација во информирањето. Оттаму битката за намалување и преименување на казните - клевета и навреда, ги отвора сите акутни прашања на македонското новинарство, од економската положба на новинарот, синдикалното организирање, сè до неговата етичка и морална задача, која може да ги регулира односите меѓу фактите и размислувањата, а при тоа крајно професионално и сериозно да се информира јавноста за сите девијации во нашава земја. Значи, со еден удар нема да се решат сите проблеми во фелата, туку ќе

се отвори неминовен процес на филтрирање на новинарскиот кадар, кој во овој момент на различни начини е загаден или уценет од политиката и од економските босови во Македонија.

СУПТИЛЕН ПРИТИСОК

"Доколку новинарот е економски сиромашен, ќе нема слобода на изразување", истакна Роналд Блес, виш советник и претставник на ОБСЕ за слобода на медиумите на Меѓународната конферен-

под пресија", изјави Роберт Поповски, генерален секретар на Здружението на новинарите на Македонија.

"Сметаме дека казната затвор тлее и врши суптилен притисок врз новинарите", потенцира Поповски во врска со главното прашање на Конференцијата, клеветата и навредата, кои сè повеќе ги користат политичарите во Македонија и затоа поведуваат судски постапки.

Според информациите на министерката за правда Мери Младеновска-Ѓорѓиевска, по овој основ се поднесени околу 454 кривични

јавно искажан став и проследена информација.

"Притисоците кои секојдневно ги добиваме вршејќи ја нашата работа се реализираат во санкции и ги охрабруваат моќниците во тоа дека нашле волшебна формула за замолчување", изјави Протугер.

"Особено медиумите имаат право да користат одреден степен на претерување, па дури и провокација", изјави Литгард Хамерер, шеф на Одделот за Европа и Азија, Артикал 19.

"Ние веруваме дека обвинувањето на граѓаните за клевета и за навреда не треба да се одигра, бидејќи тоа не е соодветна форма на казнување", проценува претставникот на ОБСЕ, Роланд Блес.

"Строго се залагаме за принципот на слобода на изразувањето и слобода на печатот кои, исто така, ги промовира професионалните стандарди на еднаквост и балансирано новинарство и одговорно известување", изјави шефот на набљудувачката мисија на ОБСЕ во Скопје, амбасадорот Карлос Паиш.

"Во демократските општества, како Вашето, слобода

зувањето, саморегулативните механизми, новинарската етика, можат да ни помогнат во расчистувањето на состојбите во новинарството.

ГРАДЕЊЕ МЕХАНИЗМИ

Прашањето е комплексно и за него треба да расправаат правни експерти, политичари, новинари и граѓани, сметаше првиот човек на Собранието на РМ, Љупчо Јордановски. Во тој контекст треба да се разгледуваат и прашањата за саморегулативните механизми и новинарската етика.

Според него, она што се случуваше последниве неколку години покажува дека кај најновите членки на Советот на Европа се направени реформи за декриминализација на клеветата и укинување на кривичните казни. Но, во некои други земји-членки проблемот е во фаза на разгледување.

"Во практика, кај големо мнозинство од земјите во Советот на Европа не се применуваат кривични санкции за клевета, со исклучок на неколку држави. Генерално, стандардот означува укинување на можноста за изре-

МЕЃУ ПАРИТЕ И МОРАЛОТ

ција за декриминализација на клеветата и на навредата, размена на позитивни искуства, која се одржа во Скопје.

Според него, системот на саморегулација не може да профункционира во информирањето сè додека новинарите не бидат ослободени од инструментите на притисок. Само тогаш ќе имаме професионално и етичко информирање, во кое аргументите и фактите ќе бидат во преден план наспроти интересите на политичарите или на бизнисмените.

"Не бараме да бидеме ослободени од одговорноста, туку бараме да не бидеме

пријави, од кои 126 се однесуваат на новинари, кои добиле високи парични казни, но и условни затворски казни, кои претставуваат дополнителен фактор за начинот на информирањето во Македонија.

Македонските пера ги тужат премиери, банкари, бизнисмени, босови итн. кои не сакаат да бидат во фокусот на вниманието, бидејќи ќе се откријат многубројни општествени, државни и јавни малверзации.

Новинарката на Канал 5, Ида Протугер, доби казна од три месеци затвор, односно една година условно, поради

дата на изразувањето мора да биде гарантирана и, како во такво, мора да постојат само техноограничувања, а со кои преку одредени одредби се заштитува угледот и соодветно на тоа се балансираат човековите права, кои се во согласност со основната декларација на ООН", изјави амбасадорот Паиш.

Дискусиите за главните аспекти на декриминализацијата на клеветата, улогата на граѓанското општество, промовирањето на законодавните промени, оправдувањата и ограничувањата на граѓанските парници, забраната на слободата на изра-

кување затворски казни за делото клевета. Но, постои тенденција клеветата целосно да се из земе од кривичната сфера и поради заштита на угледот да се префрли во граѓанските парнични постапки. Препораките на Советот на Европа кои, меѓу другото, се засноваат врз президентното право и толкувањето на Европскиот суд за човекови права, се во насока како граѓански постапки за дела клевета и навреда, да постои пропорционална вистина на изречената оценка, со цел да се избегне можно нејзината вистина да значи финансиски колапс и трајно

обесхрабрување на новинарот и на медиумот за професионално вршење на работата", оценува Јордановски.

Во двата случаја се наметнува потребата од градење механизми за да се спречи злоупотребата на законските одредби за делата клевета и навреда, односно еден од факторите кој би придонел во таа насока секако се обуките за судиите и за обвинителите. Но, кои се ставовите на новинарите, односно медиумите? Во последно време во Европа новинарите негираат дека се предмет на притисок од страна на државните функционери додека, пак, домашните новинари реагираат на односот на судиите, кои не ги земаат предвид нивните аргументи и дека изведуваат брзи пресуди.

"Едно од етичките прашања, кое треба да се расчисти во рамките на новинарската професија, е прашањето за рамките на одговорноста, кои треба да се воспостават меѓу уредниците и новинарите, кои понекогаш се принудени да изнесуваат ставови, кои можат да бидат предмет на санкционирање, а при тоа одговорноста паѓа на грбот на новинарот. На таму, новинарите треба да ги земат предвид ставовите на граѓаните, искажани во спроведените анкети, кои во континуитет и веќе подолго време укажуваат на намалената доверба кон нив", истакнува Јордановски.

Според спикерот на Собранието, нефункционирањето на новинарскиот Суд на честа оди во прилог на конзервативните ставови во врска со ова прашање. Една од можностите за унапредување на професионализмот во медиумите е развој на програмите за обука и образование на новинарите. Во таа смисла значајна улога можат да одиграат и граѓанскиот сектор и меѓународните организации. Советот на Европа смета дека при известувањето за прашања од јавен интерес новинарите треба да имаат можност да се потпрат на содржината на

јавните информации. Во тој контекст, од неодамна државните органи во Македонија и нивната транспарентност е регулирана со донесениот Закон за слободен пристап до информациите од јавен карактер, кој многу од медиумите не го прифатија со воодушевување, бидејќи имаа сериозни забелешки.

и на државните функционери, кои не се од такво значење и интерес за јавниот живот. Судот смета дека при известувањето за факти, новинарите тоа треба да го прават со добра намера и врз основа на точни и прецизни информации, кои се во согласност со новинарската етика" истакна Јордановски.

Според неа, Владата се обидува да делува демократски, а при тоа ги анализира сите аспекти од ова прашање. Младеновска најави дека е можно укинување на казната затвор за клевета и за навреда, но нема намалување на паричните казни.

"Постојат многу случаи во кои новинарите се изложени на навреди, понижувања при

"Во толкувањата за обемиот број случаи за клевета, кои се поднесени до Европскиот суд за човекови права, меѓу другото, се вели дека политичарите свесно се ставаат под лупа на јавноста. Поради тоа, тие треба да покажат поголема толеранција кон обичните граѓани во однос на изречените критики и забелешки. Околу ова прашање особено треба да се возражат владите, бидејќи заштитата од неоправдани критики може да ја остварат и на друг начин, на пример, преку демант. Од друга страна, пак, не треба да се заборава правото на заштита на приватниот живот и угледот на секој граѓанин, вклучувајќи ги и оние кои вршејќи јавни функции се експонирани во јавноста. Затоа се наметнува прашањето оправдано ли е изнесувањето информации во медиумите, особено ако тие се невистинити, или вести од приватниот живот на политичарите

НЕМА ИЗДВОЈУВАЊЕ

Во однос на кривичните дела клевета и навреда, во Македонија се предвидува казна затвор до шест месеци, односно три месеци, потсетува министерката за правда Мери Младеновска-Ѓорѓиевска.

"Во примената на ваквите одредби Здружението на новинари на Македонија препозна атак врз слободата на информирањето и мерки за влијаење врз професионалниот пристап во работата. Но, Законот не ги издвојува новинарите како професија во однос на другите, ниту ги става во привилегирана позиција. Меѓутоа, од природата на нивната работа се извлекува погрешен заклучок дека тие се на удар поради напишаниот или изговорениот збор во печатените и во електронските медиуми, а сè тоа не наведува дека тие вршат вакви кривични дела", смета министерката.

вршењето на својата работа, а ваквата состојба, свесно или од не знаење, не се констатира", истакна Младеновска-Ѓорѓиевска, која забележа дека покрај новинарите, кои се повикани професионално да изнесуваат и да коментираат одредени настани, тоа го прават и други личности во медиумите, колумнистите.

На овие лица, редакциите им овозможиле да ѝ се обратат на јавноста, на претставниците на здруженија на граѓани и на политички партии, а новинарите ги пренесуваат сите ставови. Но, тоа не значи дека извлекле и извршиле некоја навреда. Своето обраќање министерката за правда го заврши со веста дека кривичното дело клевета или навреда ќе се сели во граѓанските парници, но таму нема да бидат простени делата, ако тие биле намерно сторени, со што се нарушува угледот на политичарите, бизнисмените и на други јавни личности.